

■ DE UNESCO-AANBEVELING OVER DE BESCHERMING EN PROMOTIE VAN MUSEA EN COLLECTIES, HUN DIVERSITEIT EN HUN ROL IN DE SAMENLEVING (2015)

Discussie over de relevantie van de aanbeveling voor de Vlaamse museumsector. Verslag van een workshop met Vlaamse erfgoedprofessionals

COLOFON

Auteur

Olga Van Oost

Tekstredactie

Annemie Vanthienen

Vormgeving

Silke Theuwissen

Verantwoordelijke uitgever

Marc Jacobs, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

Wettelijk Depot

D/2018/11.524/11

Brussel, FARO, 4 juli 2018

Dit werk is gelicenseerd onder een Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 3.0 Unported licentie.

Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> om een kopie te zien van de licentie.

1. AANLEIDING EN DOEL WORKSHOP	4
2. INTRODUCTIE TOT UNESCO EN DE VLAAMSE UNESCO-COMMISSIE	5
3. SITUERING VAN ICOM T.O.V. UNESCO	7
4. DE AANBEVELING VOOR MUSEA EN COLLECTIES: ACHTERGROND EN CONTEXT	9
5. DISCUSSIE OVER DE AANBEVELING ZELF	10
6. AFSPRAKEN	12
7. DEELNEMERSLIJST	13

1. AANLEIDING EN DOEL WORKSHOP

In november 2015 keurde de Algemene Vergadering van UNESCO de *Recommendation on the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity and their Role in Society*¹ goed. In 2018 maakt UNESCO een eerste stand van zaken op over de bekendheid en impact van deze aanbeveling. Met het oog op deze evaluatie, wordt aan de lidstaten gevraagd om een survey in te vullen.² Ook België dient dit te doen. De verschillende overheden in ons land dienen hiervoor af te stemmen met elkaar zodat ze één gecoördineerd antwoord voor België aan UNESCO kunnen bezorgen. Het departement CJM zal deze oefening doen voor Vlaanderen.

Olga Van Oost woonde in mei 2015 in Parijs een expertenmeeting bij ter voorbereiding van deze aanbeveling. Het steunpunt zette de discussie over de impact ervan in 2018 opnieuw op de agenda, en organiseerde deze workshop om het gesprek te openen met de Vlaamse museumsector en met beleidsmakers. De nationale overheden moeten de vragen van de survey invullen, maar ze hebben daarvoor input en feedback van de museumsector nodig.

De agenda van deze workshop was als volgt:

- ▶ We stonden stil bij UNESCO als organisatie. Hoewel iedereen UNESCO lijkt te kennen, is lang niet algemeen geweten hoe de organisatie is ontstaan, of welke de achterliggende bestaansredenen en doelstellingen zijn. We vroegen aan Jorijn Neyrinck, Werkplaats Immaterieel Erfgoed en lid van de Vlaamse UNESCO-commissie, om een toelichting te geven. We nodigden ook Riet de Leeuw uit, directeur bij de afdeling Erfgoed en Kunsten van het Nederlandse OCW. Nederland is immers ook bezig met de evaluatie, en de gedachtenwisseling is voor beide landen verrijkend.
- ▶ Vervolgens stonden we stil bij de International Council of Museums en de relatie van deze ngo tot UNESCO.
- ▶ Tot slot gingen we dieper in op de totstandkoming en de inhoud van de Aanbeveling.

In 2018 organiseert FARO i.s.m. ICOM-Vlaanderen en ICOM-Wallonie een aantal discussies over wetgevende kaders en reguleringen voor musea. Een intensieve discussie over de houdbaarheid van de ICOM-museumdefinitie vormde de aftrap.³ Deze workshop over de UNESCO-aanbeveling kadert in dit geheel.

1 The UNESCO 'Recommendation on the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity and their Role in Society' (2015). Zie: www.unesco.org/new/en/culture/themes/museums/recommendation-on-the-protection-and-promotion-of-museums-and-collections

2 Zie: www.unesco.org/new/en/culture/themes/museums/recommendation-on-the-protection-and-promotion-of-museums-and-collections

3 Zie: <https://faro.be/publicaties/de-museumdefinitie-van-icom-discussie-over-de-houdbaarheid-en-de-toekomst>

2. INTRODUCTIE TOT UNESCO EN DE VLAAMSE UNESCO-COMMISSIE

Jorijn Neyrinck lichtte toe dat UNESCO werd opgericht na de Tweede Wereldoorlog, als beleidsorgaan voor cultuur. Van bij de start was de organisatie gericht op internationale samenwerking rond cultuur, vrede en een veilige wereld. Er werd steeds sterk gefocust op mensenrechten en ethiek. Daarnaast staan ook cultuur, culturele diversiteit en duurzame ontwikkeling hoog op de agenda.

SDG's en Agenda 2030

De *Sustainable Development Goals* (SDG's)⁴ vormen de *Agenda 2030* van de Verenigde Naties. Bedoeling is te zoeken naar een wereldwijd samenwerkingsperspectief waarbij de 'civil society' actief wordt gepromoot. De SDG's worden als een 'geheel en ondeelbare agenda' gepresenteerd. Dit betekent dat het niet gaat om het afzonderlijk realiseren van de doelstellingen maar wel om het zoeken naar een evenwicht tussen alle doelstellingen. Duurzame ontwikkeling gaat steeds om de verschillende dimensies van alle doelstellingen samen. Aan dit geheel wordt het komende decennium gewerkt.

Opvallend is wel dat UNESCO – ondanks de filosofie van een 'ondeelbare agenda' – toch heeft besloten om sterk in te zetten op een deelagenda, met name die van de educatie (SDG4). UNESCO had er ook voor gepleit om cultuur als een pijler toe te voegen aan de prioriteiten, maar dat is niet gelukt. Het is zelfs hard zoeken naar cultuur in de agenda, maar het is vaak wel indirect aanwezig.

Nieuw is dat aan de duurzaamheidsdoelstellingen ook indicatoren werden verbonden, maar de uitwerking ervan is nog onvoldragen. Dit aspect moet dus nog groeien maar het interessante is dat de monitoring doorstroomt naar andere beleidsdomeinen en conventies. Er is dus een impact op internationaal vlak.

Beleidsinstrumenten van UNESCO

Het is belangrijk om een verschil te maken tussen conventies, verklaringen (*declarations*), aanbevelingen (*recommendations*), en programma's.

- ▶ Conventies worden geratificeerd door de lidstaten, en hebben dus een grote kracht op wetgevend vlak. Ze brengen een juridische verbintenis met zich mee. De toepassing ervan wordt geëvalueerd en gemonitord.
- ▶ Verklaringen en aanbevelingen zijn bindend maar er wordt wel van de lidstaten verwacht dat ze erover rapporteren.
- ▶ Een voorbeeld van een programma is *Memory of the World*. Een voorbeeld van een conventie is de *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property* uit 1970.
- ▶ Verklaringen, aanbevelingen en programma's wegen dus minder zwaar dan een conventie. Het doel van een verklaring of aanbeveling is een voornemen of een taakstelling, maar het is dus geen juridische verbintenis. Verklaringen zijn in het verleden wel geëvolueerd in de richting van een conventie; ze zijn dus verre van onbelangrijk. Een aanbeveling heeft een sterk sensibiliserende rol.

4 Zie: www.sdgs.be/nl/sdgs

Geen kader voor musea en collecties op niveau van UNESCO

Het valt op dat er in Vlaanderen geen kader is voor musea en collecties op UNESCO-niveau. Voor immaterieel cultureel erfgoed en onroerend erfgoed zijn die kaders er wel. Waarom ontbreekt dit kader voor musea? Zijn er voldoende andere kaders beschikbaar? Of is er een andere reden? Er zijn natuurlijk de intensieve samenwerkingsverbanden met o.a. een ngo zoals ICOM. ICOM is een heel sterke speler op vlak van musea en collecties op internationaal vlak, maar de focus is wel erg op Europa gericht. Als de Vlaamse museumsector het belangrijk vindt om op het niveau van UNESCO aan een dergelijk kader te werken, zijn hier volgens Jorijn wel degelijk kansen. Of er met een UNESCO-tekst al dan niet iets gebeurt in een land, zo leert de ervaring, is vaak afhankelijk van de vraag of dit reeds een thema was voordien, en of het dus deel uitmaakte van het heersende discours.

UNESCO-commissies

Wereldwijd zijn er 199 nationale UNESCO-commissies. Dit zijn verbindingsagenten die informatie en visibiliteit kunnen leveren op landelijk en internationaal niveau. De Belgische commissie is echter 'leeg' omwille van de specifieke communautaire situatie. De gemeenschappen hebben commissies, die met elkaar moeten afstemmen om op die manier tot een Belgisch standpunt te komen. Het doel van deze nationale commissies is om de 'civil society' te betrekken bij het overleg en de besluitvorming van UNESCO. De nationale commissies dienen ook de agenda van UNESCO mee te promoten. Het gewicht van de commissies varieert van land tot land. Voor de Vlaamse UNESCO-commissie werkt slechts 0,5 VTE waardoor het dus vooral een 'morele commissie' wordt. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Duitsland, waar er ongeveer 50 VTE voor de UNESCO-commissie werken.

Discussie

Riet de Leeuw vult aan dat een conventie inderdaad wettelijk bindend is, in tegenstelling tot een aanbeveling. Ze geeft ook wat meer context over de aanleiding van de aanbeveling. Binnen UNESCO was er dus discussie over de vraag of er nood was aan een wettelijk internationaal kader voor collecties. In tegenstelling tot veel Europese landen, die ICOM en wettelijke kaders hebben, hebben sommige landen helemaal niet zo'n sterk kader voor hun collecties. Bovendien is er op internationaal vlak een groeiende vraag van musea om hun sociale rol veel meer in de kijker te zetten. Het argument dat ICOM als internationaal zwaargewicht voor musea en collecties reeds voor een internationaal kader zorgt, woog echter door. Vandaar dat een bijkomend wettelijk kader (conventie) er niet is gekomen, en dat het bij een aanbeveling van UNESCO is gebleven. In die zin is de aanbeveling dus een compromis. Maar Riet benadrukt wel dat er een grote betrokkenheid van de verschillende landen was bij het opstellen van de aanbeveling.

De Nederlandse UNESCO-commissie is trouwens niet zoveel groter dan de Vlaamse, zo merkt Riet de Leeuw op. Er zijn wel een zestal vaste bureaumedewerkers. Zij hebben eenzelfde soort taken als de Vlaamse commissie. De commissie adviseert de overheid. Ze heeft het ministerie van OCW ook al goed geholpen met een advies over de Conventie van 2003. Momenteel zet de Nederlandse commissie sterk in op het thema van 'beladen en betwist erfgoed' (koloniaal, WOII en collaboratie, moeilijk verleden, erfgoed in crisissituaties). Om haar advies te staven, voert de commissie soms ook (kort) onderzoek, zoals over dit thema.

Simon Smessaert en Brigitte Mylle voegen hieraan toe dat de Europese Unie ook aanbevelingen doet, en dat deze eveneens eerder dienen ter inspiratie en advies, zonder wettelijke kracht. Niettemin zijn dat soort van aanbevelingen wel belangrijk omdat ze als hefboom kunnen werken om thema's op de agenda te zetten, discussie aan te wakkeren, en dus soms ook verandering in gang te zetten. Er wordt nog aan toegevoegd dat zelfs het gewicht van een conventie relatief is of kan zijn. Een lidstaat kan de conventie immers ratificeren, maar er is geen enkele controle op de uitvoering ervan noch kunnen er sancties worden genomen als de conventie niet naar behoren wordt uitgevoerd. In die zin blijft dit sowieso 'soft' wetgeving, en heeft de wetgeving vooral een morele waarde.

3. SITUERING VAN ICOM T.O.V. UNESCO

*"Since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that the defences of peace must be constructed... in a spiritual undertaking and a moral effort... founded upon the intellectual (and) moral solidarity of mankind."*⁵

UNESCO werd in 1945 opgericht als intergouvernementele organisatie. De leden zijn dus de nationale overheden. De International Council of Museums werd in 1946 opgericht en kreeg meteen een sleutelrol als ngo-partner van UNESCO. ICOM is een organisatie van museumprofessionals en musea. Beide zagen het levenslicht net na WOII en dat was niet toevallig. In de naoorlogse periode werd de rol van musea en erfgoed bij de heropbouw van de samenleving erkend. De naoorlogse omstandigheden zorgden voor een acuut 'moreel bewustzijn' om collectief zorg te dragen voor erfgoed.

*"Museums were recognized as having specialized knowledge, unique cultural resources, trained staff and ethical values that could be coordinated to promote better understanding of an interconnected human history beyond nationalism, ideological divisions and militant politics, while also acting to protect a shared heritage internationally: the heritage of all humankind"*⁶

UNESCO en ICOM onderhielden van in de beginfase dus nauwe banden. Dit kunnen we ook letterlijk nemen: het secretariaat van ICOM zat jarenlang in de gebouwen van UNESCO in Parijs, net als het documentatiecentrum. De *Recommendation on the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity and their Role in Society* (2015) waarover we het vandaag hebben, is bovendien geschreven onder leiding van François Mairesse (ICOM). We moeten hier wel bij vermelden dat ICOM niet van in het begin bij dit proces betrokken was.

ICOM heeft – als ngo – doorheen de jaren een aparte werking ontwikkeld. Belangrijke instrumenten die de museumsector tot op vandaag gebruikt, zijn de Ethische Code en de museumdefinitie van ICOM. Een Ethisch Comité ziet erop toe dat de Ethische Code naar behoren wordt toegepast. De Ethische Code bevat enkele elementen die zeer belangrijk zijn voor een ethisch verantwoorde, duurzame erfgoedpraktijk: deugdelijk bestuur, conflictbeheersing, eigenaarschap van collecties, ethisch verantwoord gedrag van medewerkers en deontologisch verantwoorde werkwijzes. De kracht van deze ethische code is de internationale reikwijdte en draagkracht. De museumdefinitie van ICOM, een andere basispilaar van ICOM, wordt momenteel overigens internationaal bediscussieerd. Ook de Vlaamse museumsector is bij deze discussies betrokken.

5 UNESCO, key statement in oprichtingsakte, 1946.

6 H.M. HINZ, 'ICOM Turns 70. Ethics and the value creation role of museums', in: B. MURPHY (ED.), *Museums, Ethics and Cultural Heritage*. London/New York: Routledge/ICOM, 2016, p. 25.

ICOM-museumdefinitie bediscussieerd

“A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment.” (ICOM, 2007)⁷

De museumdefinitie van ICOM lijkt misschien ‘slechts’ een definitie, maar dat klopt niet. Elk woord in de definitie is overdacht, en om de zoveel jaar wordt ze herbekeken, en worden er wijzigingen aangebracht. We overlopen enkele ‘momenten’ waarop belangrijke wijzigingen werden gemaakt, en lichten de actuele discussie toe. Het is daarbij interessant om te zien hoe deze veranderingen o.a. worden gestimuleerd door de (maatschappelijke) prioriteiten die door UNESCO naar voren worden geschoven.

Museaal conservatisme bij ICOM

In de jaren 1970 was er een groeiende aandacht voor ‘sociale ontwikkeling’ in de samenleving, bij UNESCO, en dus ook bij ICOM. Een belangrijk momentum was mei ’68, toen politieke activistische bewegingen de volgens hen burgerlijke, elitaire kijk van ICOM op musea aankloegen. ICOM werd een ‘museaal conservatisme’ verweten. Deze acties hadden impact, en in 1974 volgde een fundamentele wijziging. *“In the service of society”* werd toegevoegd aan de definitie.

De museumdefinitie vermaatschappelijkt

In 1974-1975 zien we dat ook discussies over ethiek en ethisch-maatschappelijke vraagstukken (provenance-vraagstukken) meer op de voorgrond komen. Er rijzen vragen over de herkomst van objecten, en over de manier waarop er met objecten van twijfelachtige oorsprong moet omgegaan worden. Een antwoord hierop is de publicatie van de *Code of Professional Ethics* in 1986. ‘Culturele diversiteit’ wordt in deze periode eveneens steeds belangrijker in de museumethiek en -deontologie.

Een sleuteldocument was ook *Our Creative Diversity*, dat in 1995 door UNESCO werd gepubliceerd. Hierin werd expliciet aandacht gevraagd voor gemeenschappen, en voor ‘*indigenous communities*’ en ‘*source communities*’ in het bijzonder. De inhoudelijke focus van UNESCO ligt vandaag de dag meer dan ooit op ethiek, culturele rechten en mensenrechten. De vraag is in hoeverre dit ook zo is bij ICOM. Momenteel wordt dit (nog) niet weerspiegeld in de museumdefinitie, maar er is alleszins een toenemende vraag naar, zoals blijkt uit de discussies in Vlaanderen.

De discussie over de museumdefinitie in Vlaanderen

In 2018 organiseerde FARO i.s.m. ICOM-Vlaanderen een workshop over de houdbaarheid en de actualiteitswaarde van de ICOM-museumdefinitie. Enkele conclusies waren daarbij opvallend:

- ▶ te statisch, te grote focus op de basisfuncties;
- ▶ te weinig waardengericht;
- ▶ te weinig ‘activistisch’; te weinig aandacht voor ethiek en maatschappelijke verandering;
- ▶ te weinig aandacht voor participatie.

Voor de museumprofessionals uit Vlaanderen die deelnamen aan de discussie mag de definitie dus echt wel wat verder gaan. Een zelfde vraag zien we ook in andere landen en regio’s. Musea worden beschouwd als motoren voor sociale en maatschappelijke veranderingen, als plekken waar dialoog en vrij debat mogelijk zijn of zouden moeten zijn.⁸

⁷ Zie: <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition>

⁸ Voor meer informatie over deze discussie, zie: <https://faro.be/publicaties/de-museumdefinitie-van-icom-discussie-over-de-houdbaarheid-en-de-toekomst>

4. DE AANBEVELING VOOR MUSEA EN COLLECTIES: ACHTERGROND EN CONTEXT

De UNESCO *Recommendation on the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity and their Role in Society* (2015) kwam er na een proces van enkele jaren. In 2011 werd op de Algemene Vergadering van UNESCO geopperd dat er een nieuw normatief beleidsinstrument of een nieuwe standaard voor musea nodig was, die de nieuwe rollen van musea in de samenleving zou erkennen. Met 'nieuwe rollen' bedoelde men de uitdagingen en groeiende bijdragen die musea leveren aan de samenleving, 'duurzame ontwikkeling' en 'interculturele dialoog'.

Bovendien werd ook nog geopperd dat er tot dusver slechts één UNESCO-beleidsdocument was dat exclusief gericht was op musea: *Recommendation concerning the Most Effective Means of Rendering Museums Accessible to Everyone* (1960). Dit document werd echter nooit door de lidstaten opgepikt en bleef dus dode letter. In 2011 werd gesteld dat, gezien het belang van musea en collecties, er nood was een nieuw document voor musea en collecties.⁹

In juli 2012 werd een expertenmeeting georganiseerd in Rio de Janeiro tussen UNESCO en het Braziliaans Instituut voor Musea (IBRAM), i.s.m. ICOM. In dit proces valt op dat Brazilië een voortrekkersrol opnam. Het land was de organisator van de algemene ICOM-conferentie in 2013. Het heeft een snel groeiende economie en men vreesde er voor een museumlandschap dat uitsluitend zou bestaan uit 'superstar museums' (een term van Bruno Frey uit 1998). Dit zijn musea à la de Guggenheims, de Louvres en de Centre Pompidous van deze wereld. Er is de vrees en kritiek dat deze grootschalige, economisch renderende, toeristische trekpleisters met grote opbrengsten, een gevaar zijn voor de diversiteit van het museumlandschap. De stelling van Brazilië is dat er nood is aan alternatieve modellen en een erkenning van meer sociaal geïnspireerde museummodellen. De voornaamste conclusies van de expertenmeeting waren de erkenning van:

1. musea als 'agents for social change';
2. 'sustainable development' (duurzame ontwikkeling), sociale inclusie, gebruik van ICT door musea;
3. de ontwikkeling van 'internationale samenwerking'.

In 2013 werd tijdens de Algemene Vergadering van UNESCO de vraag naar een UNESCO-beleidsinstrument voor musea en collecties formeel erkend en werd de opdracht om een aanbeveling te maken gegeven. De opdracht werd meteen een samenwerking tussen UNESCO en ICOM: uit de expertenmeeting van 2012 was ook al gebleken dat beide organisaties zouden moeten samenwerken om tot een resultaat te komen.¹⁰

De draft van de tekst werd bediscussieerd op een volgende expertenmeeting in Parijs op 27 en 28 mei 2015. Op 17 november 2015 werd de tekst dan formeel goedgekeurd door de Algemene Vergadering.

⁹ François Mairesse, Belgisch museoloog en voorzitter van ICOFOM, is de hoofdauteur van de UNESCO-aanbeveling. Voor meer achtergrondinformatie, zie F. MAIRESSE, 'The UNESCO Recommendation on the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity and their Role in Society' in: B. MURPHY (ED.) *Museums, Ethics and Cultural Heritage*. London/New York: Routledge/ICOM, 2016, pp. 127-135.

¹⁰ Riemer Knoop, lector Cultureel Erfgoed aan de Reinwardt Academie Amsterdam, woonde deze Expertmeeting in Brazilië in 2012 bij. Hij maakte hierover een verslag dat u kan ontvangen door een mail te sturen naar olga.vanoost@faro.be

5. DISCUSSIE OVER DE AANBEVELING ZELF

Geen conventie maar een aanbeveling?

Zoals al eerder werd gesteld, is het dus een aanbeveling voor musea en collecties geworden, geen conventie. Een conventie is een bindend, wettelijk instrument dat ratificatie door de lidstaten vraagt. Bovendien brengt een conventie kosten met zich mee, o.a. om te monitoren welke impact de conventie heeft op het gevoerde beleid in de lidstaten. Het probleem is dat UNESCO beperkte budgetten heeft, en dat deze budgetten blijven slinken. Het is ook maar de vraag of de lidstaten budget zouden vrijmaken om voor de monitoring te zorgen. Vandaar dat een aanbeveling meer voor de hand lag.

Wie is de doelgroep?

De primaire doelgroep van de aanbeveling zijn de lidstaten, waarvan verwacht wordt dat ze de aanbeveling verwerken in hun wetgeving en in het overheidsbeleid. De aanbeveling dient dus om het bewustzijn en de verantwoordelijkheid van overheden voor musea, collecties en erfgoed aan te wakkeren. De secundaire doelgroep is dan uiteraard de museum- en erfgoedsector zelf.

Is de aanbeveling vernieuwend?

De aanbeveling is het eerste instrument dat de rol van musea als motoren van sociale ontwikkeling en verandering beklemtoont. Het bevestigt de positie van ICOM. Het bevestigt het belang van de ICOM *Code of Ethics for Museums*. Het bevestigt de relatie tussen ICOM en UNESCO.

De voorliggende tekst lijkt sterk op de teksten die ICOM produceert. Het verschil is wel dat de functies niet helemaal overlappen.

Het is een erg defensieve en statische tekst in plaats van een wervende. Het gaat vooral om het bewaren en vasthouden van het bestaande, en dus niet om het vernieuwen van ideeën.

Toch zijn er wel degelijk vernieuwende thema's, zoals de sterke nadruk op de sociale rol van musea en het belang van duurzaamheid.

Opvallend hierbij is de bevestiging dat musea vooral bezig zijn met het beheren van collecties en het maken van tentoonstellingen. Het opzetten van een dynamische werking blijft moeilijk. Aan de andere kant is de nadruk op de zorg voor collecties voor veel landen echt wel belangrijk.

Op een zeker ogenblik zijn 'collecties' aan de aanbeveling toegevoegd. Niet alle collecties zitten immers in 'musea'. In die zin was 'musea' een te beperkte term.

Belang van SDG's

UNESCO legt een sterke nadruk op maatschappelijke duurzaamheid en de duurzaamheidsdoelstellingen (SDG's). Enkele Antwerpse musea zoals het Museum Plantin-Moretus en het Middelheimmuseum zetten hier nu al sterk op in.

Wat met museale waarden en participatie?

De tekst is in die zin vernieuwend dat de sociale rol van musea wordt benadrukt; er vrij veel aandacht is voor de aspecten van immaterieel erfgoed, voor het werken met gemeenschappen, en voor 'verhalen'. Maar dat is dus voor musea in het buitenland niet per se de 'gewoonste zaak' van de wereld.

Men merkt ook op dat de tekst vrij klassiek is, en op de museale functies is gericht, terwijl de discussies in Vlaanderen een andere richting uitgaan. De nadruk ligt veel meer op de vraag naar 'museale waarden'. De UNESCO-tekst had ook veel meer die richting kunnen uitgaan, maar dat gebeurde dus niet.

De functie 'participatie' komt niet zo sterk naar voren in de tekst. In de discussies die we in Vlaanderen hebben over de houdbaarheid en de toekomst van de ICOM-museumdefinitie, is dat echter wel een heel belangrijke toevoeging.¹¹

Het mooie aan deze tekst is dat hij onderlijnt dat zelfs een klein wijkmuseum een belangrijke sociale rol zou kunnen spelen. Dat maakt deze tekst dan ook belangrijk.

De deelnemers stellen ook vast dat we in Vlaanderen (en Nederland) vrij ver staan bij het betrekken van het middenveld, en dat de aandacht sterk uitgaat naar 'participatie'. Dit blijkt in het buitenland vaak minder sterk het geval te zijn. In die zin blijft het een compromistekst, die internationaal gedragen moest worden.

Wat met 'beladen thema's'?

Opvallend is dat in de tekst niets over 'beladen erfgoed' wordt gezegd.

Opvallend is eveneens dat er nergens iets staat over de politieke onafhankelijkheid van musea, noch over de rol die musea eventueel kunnen spelen in het realiseren en behouden van een democratie. Alles krijgt de benaming 'social' maar de term 'politiek' wordt niet gebruikt. Dat is te beperkt. Dit is natuurlijk een moeilijk debat: enerzijds is er nood aan activisme en anderzijds is er de nood dat overheden blijven investeren in hun musea.

Misschien dat de rol van musea ook wel overroepen wordt? De nadruk ligt vandaag de dag enorm sterk op maatschappelijke en sociale waarden waarbij het echt wel de vraag is of musea dit kunnen waarmaken.

Heeft Vlaanderen nood aan dit kader?

Als UNESCO een kader wil vormen voor musea, zal dat steeds sterk in relatie tot ICOM moeten zijn. Bovendien zal men dan toch wat vooruitziender moeten zijn. De ICOM-museumdefinitie, die de basis vormt van het ICOM-kader, wordt door ICOM en door werkgroepen grondig bediscussieerd. Op het niveau van ICOM zelf, zitten er dus ook fundamentele veranderingen in de pijplijn, waar de museumwereld maar dus ook UNESCO grondig rekening mee zal moeten houden.

De vraag is ook of de Vlaamse museumsector echt nood heeft aan dit bijkomende kader? Waarvoor zullen we het gebruiken? Misschien staan we in Vlaanderen in de sector en op beleidsniveau al verder dan in sommige andere landen? De aandacht voor sociale cohesie vanuit UNESCO is wel erg belangrijk.

¹¹ Zie: <https://faro.be/publicaties/de-museumdefinitie-van-icom-discussie-over-de-houdbaarheid-en-de-toekomst>

Maar het is dus aan de sector, ook aan de Vlaamse musea, om hierover na te denken. Als Vlaanderen vindt dat deze tekst nog verder kan evolueren, dan moeten we hierover input geven. Het is ook een manier om Vlaanderen en de Vlaamse musea op internationaal vlak op de kaart te zetten, en het is dus een kans om deze discussie mee te gaan trekken.

Wat is de visie van de andere gemeenschappen in België op de tekst? Die visies alsook de cijfers moeten nog verzameld worden. Daarna moet er afgestemd worden met de andere gemeenschappen om tot één gedragen en afgestemde visie te komen. Dit is een opdracht die het departement verder op zich zal nemen.

UNESCO wil een soort analyse maken van alle surveys en dus van al het materiaal dat ingeleverd wordt. Op die manier wil het in kaart brengen hoe het is gesteld met het international museumlandschap.

6. AFSPRAKEN

We spreken af dat het departement CJM het invullen van de vragenlijst verder opvolgt. De deelnemers zijn zeer geïnteresseerd in de antwoorden, ook die van de andere gemeenschappen in België. De vraag aan CJM is of we hierover verder kunnen geïnformeerd worden.

De vragenlijst die door het Nederlandse ministerie van OCW wordt ingevuld, is ook interessant voor Vlaanderen. Misschien kunnen we zorgen voor uitwisseling?

Als gevolg van deze workshop zouden we kunnen bekijken in hoeverre het zinvol is om verder over deze aanbeveling in Vlaanderen (en Nederland?) te sensibiliseren? Hiervoor hebben we nog meer gesprekken nodig. Hebt u als deelnemer van de workshop hier een standpunt/mening over? Bezorg die dan zeker aan Olga Van Oost (olga.vanoost@faro.be).

7. DEELNEMERSLIJST

- Lies Buyse (stedelijke musea & erfgoed Antwerpen)
- Leen Beyers (MAS)
- Wouter Brauns (CJM)
- Arnout De Cleene (Museum dr. Guislain)
- Riet de Leeuw (Ministerie OCW Den Haag)
- Jan De Vree (M HKA)
- Ellen Hanssens (CJM)
- Leen Heyvaert (stadsmuseum Lokeren; ICOM-Vlaanderen)
- Marie-Charlotte Le Bailly (Red Star Line Museum)
- Brigitte Mylle (CJM)
- Jorijn Neyrinck (Vlaamse UNESCO-commissie, WIE)
- Simon Smessaert (KMSKA)
- Kia Tsakiridis (WIE)
- Ann Vandeput (Stedelijke Musea Hasselt)
- Olga Van Oost (FARO)
- Els Veraverbeke (Huis van Alijn)